

dıkları en büyük hânedandır. Bu hânedan parçalandı, tamamen dağılmak üzere olan kavmini Yakınoğu'ya getirdi, bu arada Anadolu'yu ona vatan yaptı. Yine Selçuklular devrinde XII. yüzyılın başında Salur boyundan Karabelli (?) adlı bir bey Hemedan ile Şehrîzor arasındaki geniş bölgede küçük bir beylik teşkil etti. Salur boyunun aynı yüzyılın ortalarında Fars'ta kendi adıyla anılan (Salgurlular) çok daha önemli bir devlet kurduğu bilinir. Aynı yıllarda yine Üçoklar'dan Yıvalar, Hemedan-Şehrîzor arasındaki bölgede bir beylik oluşturdular. Bunlardan bir kol XIII. yüzyılın birinci yarısının ortalarında Urmiye yöresinde yaşıyordu. Yıvalar daha sonra Anadolu'ya gittiler.

Moğol hâkimiyetinden sonraki devirde Çukurova'da Ramazanoğulları ile Özerliler'in ve yine o bölgede Kara İsalı, Kosun (Kusum), Kuştemür (Koştemür), Gökçeli gibi daha küçük ailelerden çoğunun Üçoklar'dan geldiğinde şüphe yoktur. XV. yüzyılda Erzincan'dan Horasan'a kadar uzanan geniş bölgede bir imparatorluk kuran Akkoyunlular, Üçoklar'ın Bayındır boyuna mensuptu. Akkoyunlular'ın selefleri Karakoyunlular'ın da Üçoklar'a mensup bulunmaları kuvvetle muhtemeldir. XIV. yüzyılın sonlarına doğru kadıllıktan hükümdarlık tahtına oturarak Sivas, Kayseri, Aksaray, Kırşehir, Amasya ve Tokat yörelerini idare eden Kadı Burhâneddin de Salur boyundandı. XIII. yüzyılda Mısır'a gidip Memlük sultanları katında büyük itibar kazanan fakih ve şair Fahreddin Divriğî'nin Salur boyundan olduğu bilinmektedir. Bugünkü Türkmenistan Türkmenleri'nin pek çoğu Salurlar'ın torunlarıdır. XVI. yüzyılda Oğuz boylarıyla ilgili yer adları cetvelinde Üçoklar daha çok yer adı bırakmış görünür.

BİBLİYOGRAFYA :

Divânü lugâti't-Türk, I, 56-57; *Divânü lugâti't-Türk Tercümesi*, I, 55-58; *Dede Korkut Kitabı* (nşr. Muharrem Ergin), Ankara 1958; *Orhun Âbideleri* (nşr. Muharrem Ergin), İstanbul 1989, s. 73, 75; *Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî: Vilâyetnâme* (haz. Abdülbâki Gölpınarlı), İstanbul 1958, s. 22; *Reşîdüddin Fazlullâh-ı Hemedânî, Câmi'ü't-tevârîh*, TSMK, Hazine, nr. 1653, vr. 375^b-391^a (Türkçe tercümesi için bk. A. Zeki Velidî Toğan, *Oğuz Destanı: Reşîdeddin Oğuznamesi, Tercüme ve Tahlîli*, İstanbul 1972, s. 48-78); a.e. (nşr. Behmen Kerîmî), Tahrân 1338, I, 38-43; *Âşıkpaşazâde, Târih*, s. 225-226; *Oğuz Kağan Destanı* (trc. Reşit Rahmeti Arat), İstanbul 1936, s. 28-33; V. L. P. Thomsen, *Inscriptions de l'Orkhon déchiffrées*, Helsingfors 1896, s. 111, 114; E. Chavannes, *Documents sur les Tou-Kiue (turcs) occidentaux*, Paris 1941, s. 10, 27, 30, 56, 60, 270-271; Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler), Tarihleri, Boy Teşkilâtı, Destanları*, İstanbul 1980, tür.yer.; a.mlf., "Osmanlı Devrinde Anadolu'da Ya-

şayan Bazı Üçoklu Oğuz Boylarına Mensup Teşekküller", *İFM*, XI/1-4 (1952), s. 437-508; a.mlf., "Oğuzlar'a Ait Destanı Mahiyette Eserler", *DTCFD*, XVII/3-4 (1959), s. 359-456.

FARUK SÜMER

ÜDFÜVÎ, Ca'fer b. Sa'leb

(جعفر بن تعلق الأذفوي)

Ebû'l-Fazl Kemâlüddîn Ca'fer b. Sa'leb (Tağlib) b. Ca'fer el-Üdfüvî (ö. 748/1347)

Şâfiî fakihî, tarihçi, edip ve şair.

685'te (1286) Yukarı Mısır'da (Saîd) Kûs'a bağlı Üdfüv köyünde doğdu. İlk tahsilini Kûs'ta yaptı. Ardından Kahire'ye giderek eğitimine devam etti. Kahire'de hayatının sonuna kadar dost kalacağı Ebû Hayyân el-Endelüsî ile tanıştı. Burada fıkıh, hadis, edebiyat, tarih ve müzikî alanlarında pek çok hocadan ders aldı. Hocaları arasında Ebû Hayyân el-Endelüsî, İbn Dakikül'îd, Alâeddin Konevî, Şemseddin Muhammed b. Yûsuf el-Cezerî, Kadı Bedreddin İbn Cemâa bulunmaktadır. Örenimini tamamladıktan sonra döndüğü köyünde bir müddet ders verdi. Ardından Kahire'ye gidip Sâlihiyye Medresesi'nde derslere devam etti. Vefatına kadar Kahire'de yaşadı ve ölümünde Sûfî Kabristanı'na defnedildi. Nazım ve nesirde kalemi kuvvetli bir edip olan Üdfüvî tarih, biyografi ve müzikî alanlarında derin bilgiye sahipti. Devrin kaynakları zeki, cömert, fazilet sahibi, dindar ve güler yüzlü bir âlim olarak tanıtılır.

Eserleri. 1. *et-Tâli'u's-sa'idü'l-câmi'e esmâ'e nücebâ'i's-Şa'id*. Kûs'a dair ilk eserdir. Müellif bölgenin özellikleri, tarihi ve coğrafyası hakkında bilgi aktardıktan sonra Kûs civarında yetişen 594 âlimin biyografisine yer verir. Alfabetik düzenlenmiş eserde dört hanımın da bahsedilmektedir. Müellif Ebû Hayyân'ın teşvikleriyle yazdığı eserini 738'de (1338) tamamlamış, ardından 748 (1347) yılına kadar gelen bazı ilâveler yapmıştır. *et-Tâli'u's-sa'id* Emîn Abdülazîz (Kahire 1914, 1919) ve Sa'd Muhammed Hasan (Kahire 1966, 2001) tarafından neşredilmiştir. 2. *el-Mûfi bi-ma'rifeti't-taşavvuf ve's-şûfi*. Hankahlara vasiyet yoluyla mal ve emlak vakfedilmesinin doğru olup olmadığına dair bir eserdir (nşr. Muhammed İsa Sâlihiyye, Küveyt 1408/1988). 3. *el-Bedrü's-sâfir ve tuhfetü'l-müsâfir*. VII. (XIII.) yüzyıla ait biyografi kitabı olup İbn Hallikân'ın *Vefeyâtü'l-a'yân*'ındaki usule göre düzenlenmiştir. İki cilt halinde telif edilen eserin bir cildi Vatikan (Bibliotheca Apostolica Vati-

cana, Mus. Borg. L. F. Arabo, nr. 168), diğer cildi Süleymaniye (Fâtih, nr. 4201) kütüphanelerinde bulunmaktadır. 4. *el-İm-tâ' bi-ahkâmî's-semâ'*. Müsikinin meşruluğunun tartışıldığı, müziğin faydalarının ve müzik aletlerinin anlatıldığı bir eserdir (nüshaları için bk. Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 27; Üdfüvî, *el-Mûfi*, neşredenin girişi, s. 26). 5. *Ferâ'izü'l-fevâ'id ve makâşidü'l-kavâ'id* (Brockelmann, *GAL*, II, 39; *Suppl.*, II, 27).

BİBLİYOGRAFYA :

Ca'fer b. Sa'leb el-Üdfüvî, *et-Tâli'u's-sa'idü'l-câmi'e esmâ'e nücebâ'i's-Şa'id* (nşr. Sa'd M. Hasan), Kahire 1966, neşredenin girişi; a.mlf., *el-Mûfi bi-ma'rifeti't-taşavvuf ve's-şûfi* (nşr. M. İsa Sâlihiyye), Küveyt 1408/1988, neşredenin girişi; Safedî, *el-Vâfi*, XI, 99-100; İbn Kâdi Şühbe, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, II, 101-102; İbn Hacer, *ed-Dürrerü'l-kâmine*, I, 535-537; Süyûtî, *Hüsnü'l-muhâdara*, I, 454; *Keşfü'z-zunûn*, I, 167, 230; II, 1091; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VIII, 263-264; Şevkânî, *el-Bedrü'l-tâli'*, I, 182-183; Serkâs, *Mu'cem*, I, 416-417; Brockelmann, *GAL*, II, 39; *Suppl.*, II, 27; Zirikî, *el-A'lâm*, II, 122-123; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, III, 136; Şâkir Mustafa, *et-Târîhu'l-Arabi ve'l-mü'errihün*, Beyrut 1990, III, 215; Ramazan Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, İstanbul 1998, s. 189; Ali Behrâmîyân, "Üdfüvî", *DMBİ*, VII, 353-355; Burhân en-Neffâtî, "Üdfüvî", *Mu.AÜ*, I, 415-417.

MUSTAFA KILIÇ

ÜDFÜVÎ, Muhammed b. Ali

(محمد بن علي الأذفوي)

Ebû Bekr Muhammed b. Ali b. Ahmed el-Üdfüvî el-Misrî (ö. 388/998)

Mısırlı nahiv, kıraat ve tefsir âlimi.

304 (916) yılında Yukarı Mısır'da Asvan yakınlarındaki Üdfüv'de doğdu. Nisbesini zâl harfiyle Üzfüvî şeklinde zikredenler de vardır (Zehebî, II, 675; İbnü'l-Cezerî, II, 198). Nahivde hocası Ebû Ca'fer en-Nehhâs, kıraatte Ebû Gânim Muzaffer b. Ahmed b. Hamdân olup Nehhâs'ın eserlerini talebelerine rivayet etmiştir. Dâni, Üdfüvî'nin Nâfi' kıraatinin Verş rivayetinde, Zehebî de Kur'an ilimlerinde döneminin en önde gelen âlimi olduğunu söylemektedir. Ahmed b. İbrâhim el-Misrî ve İbnü's-Seken gibi şahsiyetler de onun hocaları arasında yer alır. Dindar kişiliğiyle tanınan, nahiv, kıraat ve tefsirin yanı sıra Arap dili ve edebiyatında önemli bir âlim kabul edilen Üdfüvî geçimini Kahire'de odun ticaretiyle sağlıyordu. İtikadda Eş'arî, fıkıhta Mâlikî olan Üdfüvî'nin çok sayıdaki öğrencileri arasında Ali b. İbrâhim b. Saîd el-Havfî, Mekki b. Ebû Tâlib, Ahmed b. Mu-